

*Minja Blažić Pavićević**

SPORAZUM O PRIZNANJU KRIVIČNOG DELA – POJAM, PРАВNA PRIRODA I KORIŠĆENJE SPORAZUMA O PRIZNANJU KRIVIČNOG DELA KAO DOKAZA

Apstrakt: Sporazum o priznanju krivičnog dela predstavlja institut na temelju kog se poslednjih godina vrlo često okončava krivični postupak. Iniciran od strane odbrane i prihvaćen od strane tužilaštva ili obratno nije sporan u situacijama kada se konkretan krivični događaj vezuje za jednog učinioca krivičnog dela. Situacija se dodatno usložnjava u situacijama kada u konkretnom slučaju postoje sublimirani instituti saizvršilaštva, saučesništva, postojanja grupe ili organizovane kriminalne grupe. Naime, pitanje koje savremena praksa nameće jeste kako tretirati sporazum o priznanju krivičnog dela jednog učinioca krivičnog dela u odnosu na ostale učinioce krivičnog dela. Iako važeće zakonske odredbe o sporazumu o priznanju krivičnog dela ne predviđaju obavezu zaključenja sporazuma o priznanju krivičnog dela svih okrivljenih u jednom krivičnom postupku, odbrana veoma često ostaje nemoćna kod predloga tužilaštva da se kao dokaz u krivičnom postupku koristi presuda kojom je prihvaćen sporazum o priznanju krivičnog dela jednog od učinioca. Pored ovog pitanja praksa je takođe nametnula i pitanje kako koristiti iskaz okrivljenog koji je zaključio sporazum o priznanju krivičnog dela, kao i da li se presuda kojom je prihvaćen sporazum o priznanju krivičnog dela može koristiti kao dokaz u drugom krivičnom postupku.

Ključne reči: sporazum o priznanju krivičnog dela, saizvršilaštvo, dokaz, krivični postupak.

UVODNA RAZMATRANJA

Sporazum o priznanju krivičnog dela, u formi u kojoj je normiran važećim Zakonikom o krivičnom postupku¹ (u daljem tekstu ZKP), sedam godina nakon otpočinjanja njegove primene postao je institut koji se redovno koristi u najrazličitijim krivičnim postupcima. Iako tradicionalno ne pripada konceptu evropskokontinentalnog prava, odnosno kako pojedini autori navode, nekada je pokušaj nagodbe mogao biti tretiran kao pokušaj korupcije², sporazum o priznanju krivičnog dela predstavlja čest način okončanja krivičnog postupka, odnosno temelj osuđujućih presuda. Iako potekao iz sistema porotničkog odlučivanja, u velikoj meri pravno, ali i psihološko-sociološki različitog u odnosu na profesionalni sastav suda, kao i činje-

* Advokat, master prava i student doktorskih studija na Pravnom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu, minjablazic@hotmail.com.

1 Zakonik o krivičnom postupku, *Sl. glasnik RS*, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014.

2 M. Škulić, G. Ilić /2012/: *Kako je propala reforma – Šta da se radi*, Beograd, p. 89.

nicu da je isti nastao kao način da se okrivljeni priznanjem krivičnog dela privoli da se pojavi kao svedok protiv drugih, možda „ozbiljnih“, učinilaca krivičnih dela³, sporazum o priznanju krivičnog dela je kao institut zaživeo i na strani optužbe, a i na strani odbrane. Upravo činjenica na temelju koje je nastao ovaj institut nije bila odlučujuća u domaćem krivičnoprocesnom zakonodavstvu iz prostog razloga što važeći Zakonik sadrži tri vrste sporazuma između javnog tužioca i okrivljenog, te predviđa posebne mogućnosti svedočenja okrivljenog ili osuđenog, a sporazum o priznanju krivičnog dela ostavlja kao način okončanja krivičnog postupka, koji u svojoj biti nema za svrhu korišćenje sporazuma protiv drugih učinilaca krivičnog dela. U smislu navedenog postavlja se pitanje zašto se u praksi sve češće javlja situacija, gotovo nerešiva za odbranu, korišćenja sporazuma o priznanju krivičnog dela kao dokaza, odnosno kao utvrđene činjenice protiv drugih učinilaca krivičnog dela.

1. SPORAZUM O PRIZNANJU KRIVIČNOG DELA

Sporazum o priznanju krivičnog dela, prema odredbama ZKP predstavlja jedan od tri sporazuma javnog tužioca i okrivljenog, ali koji zapravo jedini predstavlja posebnu krivičnoprocesnu formu⁴. Sporazum o priznanju krivičnog dela predstavlja uprošćenu krivičnoprocesnu formu⁵ zasnovanu na sporazumu stranaka, u kom se ishod krivičnog postupka temelji na prethodnom dogovoru stranaka⁶. Osnovna obeležja ove uprošćene krivičnoprocesne forme su potpuno isključenje dokaznog postupka i ograničeno korišćenje pravnih lekova. Sistem sporazuma bazira se na dogovoru i određenim ustupcima, a isti u domaćem zakonodavstvu nije uslovljen vrstom i težinom krivičnog dela, kao ni visinom zaprećene kazne ili svojstvom okrivljenog lica⁷. I pored brojnih kontroverzi i oprečnih mišljenja u pogledu prednosti i mana navedenog instituta, institut sporazuma o priznanju krivičnog dela, iako tvorevina anglosaksonskog pravnog sistema⁸, postao je sastavni deo savremenog krivičnoprocesnog zakonodavstva evropskokontinentalnih sistema⁹. Iako je praktična primena navedenog instituta zasnovana na ostvarivanju ekonomičnosti i efikasnosti postupka¹⁰, a što se može istaći kao prednost na strani pravosudnih organa¹¹, sa druge strane se interes okrivljenog može sagledati u kontekstu potencijalno blažeg kažnja-

3 M. Škulić, G. Ilić /2012/: *Novi Zakonik o krivičnom postupku Srbije – Reforma u stilu „Jedan korak napred – dva koraka nazad“*, Beograd, p. 94.

4 Kod sporazuma o svedočenju okrivljenog i sporazuma o svedočenju osuđenog, primarna svrha je davanje iskaza koje služi za otkrivanje, dokazivanje ili sprečavanje drugog krivičnog dela, a sekundarna okončanje krivičnog postupka.

5 S. Brkić /2016/: *Krivično procesno pravo II*, Novi Sad, p. 230.

6 S. Brkić /2004/: *Racionalizacija krivičnog postupka i uprošćene procesne forme*, Novi Sad, p. 436.

7 S. Brkić: *ibid.*, p. 438.

8 M. Škulić /2016/: *Krivično procesno pravo*, Beograd, p. 332.

9 M. Jimeno-Bulnes /2013/: *American Criminal Procedure in European Context*, *Cardozo Journal of International and Comparative Law*, Vol. 21, No. 2, pp. 409–459.

10 S. Bejatović /2015/: *Efikasnost krivičnog postupka kao međunarodni pravni standard i reforma krivičnog procesnog zakonodavstva Srbije (norma i praksa)*, *NBP Žurnal za kriminalistiku i pravo*, No. 2, pp. 23–54.

11 M. Grubač /2011/: *Nove ustanove i nova rešenja Zakonika o krivičnom postupku Srbije od 26. septembra 2011. godine*, *Pravni zapisi*, No. 2, pp. 467–514.

vanya, brzine i izvesnosti u pogledu ishoda postupka, izbegavanja javnog suđenja i smanjenja troškova postupka¹². Nesumnjivo je da interes tužilaštva može postojati u slučaju kada nema „sigurnog optuženja, ili „sigurnog potkrepljivanja optužnice, određenim dokazima, te se u tom smislu rizik opstanka optužnice svodi na minimum. Sa druge strane, interes odbrane se može zasnivati na oprečnim elementima, odnosno ukoliko postoje čvrsti dokazi na strani tužilaštva. Takođe je značajno istaći da priznanje okončava potrebu za prikupljanjem dokaza, te na taj način minimizuje angažovanje tužilaštva u dokazivanju postojanja krivičnog dela, ali na teret iznalaženja materijalne istine. Imajući u vidu da se ishod krivičnog postupka temelji na načelu slobodnog sudijskog uverenja (ZKP čl. 16), a ne na načelu materijalne istine, postojanje i dobrovoljno zaključenje sporazuma nije u suprotnosti sa navedenim načelom, ali ni u suprotnosti sa drugim načelima. U smislu navedenog, na temelju dobrovoljnog priznanja okrivljenog, neće postojati povreda pretpostavke nevinosti, čak ni u slučaju ukoliko je sporazum iniciran od strane javnog tužioca¹³ imajući u vidu da ponuda ne obavezuje, kao ni povreda prava na izjavljivanje pravnog leka, imajući u vidu da se okrivljeni prihvatanjem sporazuma dobrovoljno odriče prava na izjavljivanje pravnog leka. U prilog navedenom Evropski sud za ljudska prava je u presudi *Deweer protiv Belgije*¹⁴ zauzeo stav da se okrivljeni može odreći prava na pravično suđenje, u kontekstu izricanja sankcije bez suđenja, pod uslovom da njegov pristanak nije prisilan.

Sporazum o priznanju krivičnog dela prema ZKP-u može se zaključiti od donošenja naredbe o sprovođenju istrage, pa sve do završetka glavnog pretresa¹⁵. U slučaju da se sporazum postigne do faze potvrđivanja optužnice, o sporazumu, čije su sve obavezne elemente u pismenoj formi ugovorili tužilac i okrivljeni, uz obavezno učešće branioca, odlučuje sudija za prethodni postupak, čime se odstupa od načela zbornosti suđenja, odnosno nakon potvrđivanja optužnice o sporazumu odlučuje predsednik veća. U konkretnom slučaju nailazimo na još jedno odstupanje, a to je da se u konkretnom slučaju na optužnicu ne primenjuju pravila o ispitivanju optužnice (ZKP čl. 313, st. 5). Iz navedenog proizlazi da okrivljeni priznaje krivično delo, optužnica se ne ispituje, sudija za prethodni postupak ili predsednik veća usvaja sporazum, ukoliko sadrži sve obavezne elemente sporazuma¹⁶, a okrivljeni se odriče prava na izvođenje dokaza na glavnom pretresu, kao

- 12 E. Ivičević Karas, D. Puljić /2013/: Presuda na temelju sporazuma stranaka u hrvatskom kaznenom procesnom pravu i praksi Županijskog suda u Zagrebu, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, No. 2, pp. 823–849.
- 13 M. Milovanović /2010/: Sporazum o priznanju krivice – *Pro et Contra*, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, No. 2, pp. 415–431.
- 14 Case *Deweer v. Belgium*, app. no. 6903/75, Judgment of 27 February 1980.
- 15 ZKP, čl. 313.
- 16 Zakonik o krivičnom postupku u čl. 314. predviđa obavezan sadržaj sporazuma: 1. Opis krivičnog dela koji je predmet optužbe, 2. Priznanje okrivljenog da je učinio krivično delo iz optužbe, 3. Vrstu, meru ili raspon kazne ili druge krivične sankcije, 4. Sporazum o troškovima krivičnog postupka, o oduzimanju imovinske koristi pribavljene krivičnim delom i o imovinskopravnom zahtevu, 5. Izjavu o odricanju stranaka i branioca od prava na žalbu protiv odluke o prihvatanju sporazuma, osim u izričito predviđenim slučajevima, 6. Potpis stranaka i branioca. Zakonik takođe istim članom predviđa i fakultativne elemente sporazuma i to u odnosu na mogućnost odustajanja od krivičnog gonjenja za druga krivična dela, koja nisu predmet sporazuma, izjavu o

i prava na izjavljivanje pravnog leka, osim u slučaju kada predmet optužbe nije krivično delo (ZKP, čl. 338, st. 1) ili ukoliko se presuda ne odnosi na predmet sporazuma (ZKP, čl. 319).

Kako bi se navedena tvrdnja potkrepila stvarnim korišćenjem ovog instituta u praksi, ukazaće se na činjenicu da je Više javno tužilaštvo u Novom Sadu, prema upisniku o podnetim predlozima za zaključenje sporazuma o priznanju krivičnog dela u periodu od 01.01.2017. do 31.12.2017. imalo ukupno 83 upisa, od ukupno 4233 predmeta, a u periodu od 01.01.2018. do 01.08.2018. godine 120 predloga sporazuma od ukupno 2434 predmeta, dok je posebno odeljenje za suzbijanje korupcije Višeg tužilaštva u Novom Sadu u istom periodu imalo 25 predloga sporazuma od 2185 predmeta¹⁷. Osnovno tužilaštvo u Novom Sadu je prema upisniku o podnetim predlozima za zaključenje sporazuma o priznanju krivičnog dela u periodu od 01.01.2017. do 31.12.2017. imalo 362 predloga sporazuma od ukupno 5382 predmeta, a u periodu od 01.01.2018. do 01.08.2018. godine 207 predloga sporazuma od ukupno 3391 predmeta¹⁸. Više javno tužilaštvo u Beogradu je u 2016. imalo ukupno 257 predloga sporazuma o priznanju krivičnog dela, a u 2017. ukupno 220 predloga¹⁹, dok je Prvo osnovno javno tužilaštvo imalo 962 predloga sporazuma o priznanju krivičnog dela u toku 2017. od predmeta primljenih u 2017. od kojih je Prvi osnovni sud u Beogradu prihvatio 844 sporazuma, a uključujući i predmete iz prethodnih godina ukupno 1013, od kojih je sud prihvatio 850 predloga sporazuma²⁰.

Imajući u vidu činjenicu da je sporazum o priznanju krivičnog dela institut koji se koristi u praksi, odnosno institut kojim se okončava krivični postupak, neophodno je ukazati na određene praktične, ali i teorijske probleme primene navedenog instituta.

U praksi se sporazum o priznanju krivičnog dela najčešće sastoji iz priznanja onoga što se okrivljenom stavlja na teret krivičnom prijavom i/ili naredbom o sprovođenju istrage. U smislu navedenog funkcionisanje sporazuma, iako u biti protivno načelu materijalne istine, ne može biti tretirano kao nepravično za okrivljenog. Primena instituta u tom smislu može izazvati moralne polemike, najčešće u pogledu visine izrečene kazne, ali ukoliko u konkretnom krivičnom postupku postoji samo jedan izvršilac krivičnog dela, opravdanje instituta se vrlo lako može potkrepiti činjenicom da je okrivljeni imao mogućnost da se ne odriče svih prava koje mu pruža opšti krivični postupak, a da je tužilaštvo imalo mogućnost da vodi opšti krivični postupak²¹. Situacija se dodatno usložnjava u postupcima gde su uključeni instituti

prihvatanju određenih obaveza i dogovora u pogledu imovine proistekle iz krivičnog dela koja će okrivljenom biti oduzeta.

17 Informator o radu Višeg javnog tužilaštva u Novom Sadu za 2018, http://www.ns.vi.jt.rs/images/dokumenti/dokumenti_pdf_lat/informator_vjtns_2018_lat.pdf, 08. novembar 2018.

18 Informator o radu Osnovnog javnog tužilaštva u Novom Sadu za 2018, <http://www.ns.os.jt.rs/>, 08. novembar 2018.

19 Informator o radu Višeg javnog tužilaštva u Beogradu, <http://bg.vi.jt.rs/index.php/informator-ogradu/>, 08. novembar 2018.

20 Informator o radu Prvog osnovnog javnog tužilaštva u Beogradu, http://prvo.os.jt.rs/wp-content/uploads/2018/09/Informator_o_radu-a%C5%BEuriran-10.09.18.pdf, 08. novembar 2018.

21 Navedeno se odnosi i na posebne postupke, odnosno na prava koja su okrivljenom zagarantovana u opštem krivičnom postupku i posebnim postupcima.

saučesništva, postojanje grupe²² ili organizovane kriminalne grupe²³. Naime postavlja se pitanje šta se dešava u situaciji ukoliko više lica učestvuje u radnji izvršenja, u slučaju podstrekavanja, pomaganja, odnosno kako sporazum o priznanju krivičnog dela jednog saizvršioca može uticati na položaj drugog saizvršioca u krivičnom postupku. I pored činjenice da se učestvovanje više lica u ostvarenju krivičnog dela može ispoljiti na različite načine²⁴, u radu će se posebna pažnja posvetiti pitanju uticaja sporazuma o priznanju krivičnog dela na ostale okrivljene u krivičnom postupku, ali ne i na pitanje njihove uloge ili odgovornosti²⁵. U pogledu pitanja uticaja sporazuma o priznanju krivičnog dela ukazaće se na problem korišćenja sporazuma o priznanju krivičnog dela kao dokaza u krivičnom postupku.

2. SPORAZUM O PRIZNANJU KRIVIČNOG DELA KAO DOKAZ

Sporazum o priznanju krivičnog dela predstavlja institut koji je u velikoj meri obrađen u domaćoj, ali i inostranoj literaturi, ali se čini da je mala pažnja posvećena pitanju dejstva, posledica i dometa sporazuma o priznanju krivičnog dela. Iako su brojna pitanja otvorena, radi sveobuhvatnijeg sagledavanja problema korišćenja sporazuma o priznanju krivičnog dela, pre svega će se ukazati na određene teorijske probleme, pojedina uporednopravna rešenja, kao i na probleme u praksi.

Sporazum o priznanju krivičnog dela, kako je već i navedeno, nije sporan u situacijama kada postoji jedan učinilac krivičnog dela, ali postoje brojni problemi u praksi kada je jedan okrivljeni zaključio sporazum o priznanju krivičnog dela, a u odnosu na ostale okrivljene se i dalje vodi opšti ili poseban krivični postupak. Iako se bilo koji krivični postupak uvek mora posmatrati u kontekstu javnog interesa, postavlja se pitanje da li ova uprošćena krivičnoprocesna forma može da se tumači na isti način. Naime, govori se o institutu koji više ima odnos, kako često navodi sudija Apelacionog suda u Beogradu Miodrag Majić²⁶, *inter partes*, a ne *erga omnes* i to na temelju činjenice da je u konkretnom postupku javnost isključena, odnosno odstupa se od načela javnosti, da se oštećeno lice ne može protiviti sporazumu, niti ima bilo kakve procesne mogućnosti osporavanja istog, kao i da se drugi okrivljeni u inicijalno istom krivičnom postupku mogu upoznati sa sadržinom sporazuma tek nakon pravnosnažnosti presude kojom je prihvaćen sporazum o priznanju krivič-

22 Krivični zakonik, *Sl. glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2015-isp. 107/2005-isp. 72/2009, 111/2009, 121/2013, 104/2013, 108/2014, 94/2016, grupom smatra najmanje tri lica povezanih radi trajnog ili povremenog vršenja krivičnih dela koja ne moraju da imaju definisane uloge svojih članova, kontinuitet članstva ili razvijenu strukturu (čl. 112, st. 22).

23 Krivični zakonik, organizovanu kriminalnu grupu definiše kao grupu od tri ili više lica, koja postoji određeno vreme i deluje sporazumno u cilju vršenja jednog ili više krivičnih dela za koja je propisana kazna zatvora od četiri godine ili teža kazna, radi neposrednog ili posrednog sticanja finansijske ili druge koristi (čl. 112, st. 35).

24 Z. Stojanović /2010/: *Krivično pravo: opšti deo*, Beograd, p. 221.

25 I. Vuković /2015/: *Kauzalnost radnje pomagača u odnosu na delo izvršioca*, *Crimen*, No. 1, pp. 46–60.

26 <https://misamajic.com/2016/02/15/presuda-na-osnovu-priznanja-krivicnog-dela-kao-dokaz/>, 02. mart 2019.

nog dela. Postoje i mišljenja domaćih autora da sporazum o priznanju krivičnog dela predstavlja sporazum *sui generis*²⁷, ali i pojedinih inostranih autora koji sporazum o priznanju krivičnog dela posmatraju kao ugovor²⁸. Navedene karakteristike sporazuma o priznanju krivičnog dela znače da ne postoji mogućnost osporavanja sporazuma van odnosa odbrana-tužilaštvo, a da sud prihvata sporazum ako su ispunjeni uslovi predviđeni zakonom, ne zadirući u samo priznanje. Sudija za prethodni postupak, odnosno predsednik veća ispituje samo da li je okrivljeni svesno i dobrovoljno priznao krivično delo, da li je svestan posledica prihvatanja priznanja, da li postoje drugi dokazi koji nisu u suprotnosti sa datim priznanjem i da li je kazna u skladu sa zakonom²⁹. U odnosu na pitanje postojanja drugih dokaza, koji nisu u suprotnosti sa datim priznanjem, u praksi se najčešće dešava da priznanje sadržinski odgovara navodima iz krivične prijave, naredbe o sprovođenju istrage, optužnice ili optužnog predloga, odnosno da dato priznanje nije u suprotnosti sa dokazima koji su prikupljeni u određenoj fazi postupka. Navedeno ne znači da u svakom konkretnom slučaju okrivljeni mora priznati sve što mu se stavlja na teret, ali ukoliko predlog potekne od odbrane, tužilaštvo retko ulazi u „nagodbu“, šta će biti priznato, odnosno u kom obimu će biti priznato. U odnosu na pitanje dobrovoljnosti priznanja, odnosno svesti o posledicama datog priznanja, kroz kratko pitanje upućeno od strane sudije okrivljeni potvrđuje da je priznanje dobrovoljno, kao i da je svestan posledica datog priznanja.

Na osnovu navedenog postavlja se pitanje da li sporazum o priznanju krivičnog dela može predstavljati dokaz u krivičnom postupku za druga okrivljena lica, imajući u vidu da načelo materijalne istine nije predviđeno kao neprikosnoveno načelo krivičnog postupka. Pobude za zaključenje sporazuma o priznanju krivičnog dela mogu biti najrazličitije, ali da li se korišćenjem presude o priznanju krivičnog dela povređuje pravo na odbranu, imajući u vidu da se sporazum tretira kao utvrđena činjenica, a da odbrana drugih okrivljenih lica nije imala priliku da prisustvuje davanju iskaza, postavlja pitanja, odnosno osporava i dokazuje suprotno od datog priznanja. Pored navedenog postavlja se pitanje da li korišćenjem sporazuma o priznanju krivičnog dela kao dokaza biva povređeno pravo na pravično suđenje, odnosno da li je povređeno pravo na „jednakost oružja“. U praksi se najčešće dešava da tužilaštvo kao dokaz predloži presudu kojom je prihvaćen sporazum o priznanju krivičnog dela³⁰, da se odbrana protivi izvođenju navedenog dokaza, ali da sud prihvata predloženi dokaz. U praksi se dešava i da se sporazum o priznanju krivičnog dela koristi i u drugim krivičnim predmetima, odnosno da se priznanje krivičnog dela od strane jednog lica, koje obuhvata i opis samog događaja i uključenost drugih lica, koristi kao dokaz protiv drugog okrivljenog lica u drugom krivičnom postupku. Razlika između ove dve situacije se sastoji u tome što sud najčešće dozvoljava da se lice koje je zaključilo sporazum o priznanju krivičnog dela sasluša u drugom krivičnom

27 V. Djurdjić, D. Subotić /2010/: *Procesni položaj javnog tužioca i efikasnost krivičnog postupka*, Beograd, p. 74.

28 R.E. Scott, W. Stuntz /1992/: *Plea Bargaining as Contract*, *Yale Law Journal*, Vol. 101, pp. 1909–1968.

29 V. Bajović /2015/: *Odmeravanje kazne i sporazum o priznanju krivičnog dela*, *NBP Žurnal za kriminalistiku i pravo*, No. 2, pp. 179–190.

30 V. Delibašić /2017/: *Sporazum javnog tužioca i okrivljenog o priznanju krivičnog dela*, *Kultura polisa*, No. 32, pp. 361–373.

postupku, dok kada se radi o istom krivičnom postupku, predlog za saslušanjem osuđenog lica se odbija. U praksi se takođe dešavaju i situacije da se u slučaju više učinilaca krivičnog dela, krivični postupak razdvoji u odnosu na lice koje je u pregovorima za zaključenje sporazuma o priznanju krivičnog dela, ali da se iskaz dat pred tužilaštvom, pa čak i ukoliko se iskaz razlikuje od prethodnih iskaza, posmatra kao odlučujući dokaz odnosno temelj osuđujuće presude drugih okrivljenih lica. Stručna javnost je postavila još jedno pitanje, o kom su mišljenja za sada podeljena, a to je ukoliko se sporazum može koristiti u kom obimu se može koristiti. Mišljenja stručne javnosti koja podržavaju mogućnost korišćenja sporazuma zapravo u velikoj meri olakšavaju posao tužilaštva u pogledu dokazivanja činjenica, ali ograničavaju odbranu u pravu na osporavanje dokaza.

Ukoliko se postavi pitanje kako se može tretirati ovakav dokaz, koji evidentno odbrana ne može osporavati, a u kontekstu činjenice da se ovakvi dokazi ne mogu podvesti ni pod zakonsku definiciju nezakonitih niti nevaljanih dokaza³¹, te u tom smislu ne mogu biti isključeni, kako se odbrana može efikasno suprotstaviti navedenom dokazu.

Odredbe važećeg zakonodavstva ne daju odgovore na postavljena pitanja, a stručni i naučni krugovi su podeljeni u mišljenjima o navedenim pitanjima. Odbrana zastupa stav da se navedeni institut ne bi trebao koristiti kao dokaz, dok sa druge strane za tužilaštvo je mnogo lakše da u postupku ima čvrst dokaz, ili činjenice koje ne mora dokazivati.

Sa druge strane se postavlja pitanje da li bi spremnost tužilaštva za zaključenje sporazuma bila velika i u situaciji ukoliko bi važeći zakonski tekst sadržao odredbu kojom bi zabranio korišćenje sporazuma van konkretnog odnosa okrivljeni-tužilac. Kao logično nameće se i pitanje zašto zakon predviđa tri vrste sporazuma javnog tužioca i okrivljenog ukoliko svi postoje zarad istog cilja, a to je korišćenje sigurnog dokaza. U smislu navedenog ne treba zanemariti činjenicu da sporazum o priznanju krivičnog dela ipak predstavlja uprošćenu krivičnoprocesnu formu, odnosno način racionalizacije krivičnog postupka, čija je primarna svrha okončanje krivičnog postupka, a ne korišćenje kao dokaza.

U krivičnim postupcima u kojima postoji više učinilaca krivičnog dela, pitanje korišćenja sporazuma o priznanju krivičnog dela jednog okrivljenog jeste veoma ozbiljno pitanje od čijeg ishoda u velikoj meri može zavisiti položaj drugih okrivljenih u krivičnom postupku. Naime, ukoliko se sagleda pitanje trenutka u kom se sporazum može zaključiti, sporazum o priznanju krivičnog dela se može zaključiti od donošenja naredbe o sprovođenju istrage, odnosno od procesnog momenta u kome je dovoljno postojanje osnovane sumnje, ali ne i opravdane sumnje. U skladu sa važećom zakonskom normom mogućnost za zaključenjem sporazuma, a u kontekstu pitanja postojanja drugih dokaza, ne zahteva postojanje skupa činjenica koji neposredno potkrepljuju osnovanu sumnju, već samo činjenica koje neposredno ukazuju da je određeno lice učinilac krivičnog dela. Pored navedenog, okrivljeni vođen svojim ličnim pobudama može odlučiti da je celishodnije da zaključi sporazum o priznanju krivičnog dela, odnosno da prizna ono što mu se krivičnom prijavom i/ili naredbom o sprovođenju istrage i/ili optužnicom, odnosno optužnim predlogom

31 T. Bugarski /2014/: *Dokazne radnje u krivičnom postupku*, Novi Sad, p. 15.

stavlja na teret. Imajući u vidu navedeno čini se da korišćenje sporazuma o priznanju krivičnog dela može u velikoj meri otežati položaj drugih okrivljenih u krivičnom postupku, odnosno ograničiti pravo na odbranu i pravo na pravično suđenje. I u situaciji kada se sporazum o priznanju krivičnog dela zaključi nakon stupanja na snagu optužnice, ili optužnog predloga, činjenica da se u krivičnom postupku ne utvrđuje materijalna istina, već da se cene dokazi, od kojih jedan od dokaza ne može biti osporavan, dovodi okrivljene u neravnopravan položaj, odnosno onemogućava da se okrivljeni izjasni o dokazima koji ga terete. To dalje znači da okrivljeni biva uskraćen u pravu da osporava činjenice i dokaze koji ga terete, jer se i pored nepostojanja načela materijalne istine sporazum o priznanju krivičnog dela tretira kao istinit dokaz. To dalje znači da se mogućnošću korišćenja sporazuma o priznanju krivičnog dela kao dokaza okrivljeni ograničavaju u korišćenju zagarantovanih prava i samim tim stavljaju u neravnopravan položaj.

3. SPORAZUM O PRIZNANJU U UPOREDNOM PRAVU

Pre elaboracije pitanja korišćenja sporazuma o priznanju krivičnog dela kao dokaza, analiziraće se pojedina uporednopravna rešenja, te problem sagledati i iz uporednopravnog aspekta. Posebno će se istaći razlog uvođenja sporazuma o priznanju krivičnog dela, odnosno sporazuma o kazni u konkretno krivičnoprocesno zakonodavstvo, a sa ciljem sagledavanja postavljenog problema u domaćem zakonodavstvu i praksi.

Sporazum o priznanju krivičnog dela koji poznaju evropskokontinentalni pravni sistemi, a koji vodi poreklo od američkog modela sporazuma u velikoj meri se razlikuje i to pre svega u pogledu pitanja šta sporazum može obuhvatati. Američki model sporazuma zapravo čini mogućnost pregovaranja o kvalifikaciji dela (*charging bargaining*), pokretanju odnosno nepokretanju krivičnog postupka (*plea bargaining*), smanjenju kazne (*sentencing bargaining*), ali i dogovore o saradnji u cilju prikupljanja informacija (*crown witness*)³². Institut nagodbe se menjao, oblikovao i prilagođavao društvenim promenama i potrebama, a postoje mišljenja da je uveden iz razloga potrebe za ekonomičnijim i efikasnijim postupkom, ali i da je rastuća složenost procesa suđenja doprinela razvoju instituta nagodbe. Pored navedenog, razvoju instituta nagodbe doprineli su i povećanje stope kriminala, proširenje materijalnog krivičnog prava i birokratizacija službenika³³. Zakon o krivičnom postupku Republike Hrvatske³⁴ predviđa samo sporazum o kazni, odnosno donošenje presude na temelju sporazuma stranaka. Presuda se donosi na osnovu izjave za donošenje presude na temelju sporazuma, a pojedini autori smatraju da je jedan od razloga uvođenja ovog instituta upravo efikasno i sigurno sprovođenje postupka u situacijama kada postoje optužnice sa većim brojem izvršilaca krivičnog dela³⁵. Pre samog prihvatanja sporazuma, Zakon predviđa obavezu ispitivanja i potvrđivanja optužni-

32 Federal rules of Criminal procedure, <https://www.law.cornell.edu/rules/frcrmp>, 08. novembar 2018.

33 A. Alschuler /1979/: Plea Bargaining And Its History, *Columbia Law Review*, Vol. 79, No. 1, pp. 1–43.

34 Zakon o kaznenom postupku, *Narodne Novine*, br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, čl. 359–364.

35 N. Cambj /2013/: Sporazumijevanje prema noveli Zakona o kaznenom postupku, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, No. 2, pp.663–678.

ce. Kod krivičnih dela protiv života i tela, kao i kod krivičnih dela protiv polnih sloboda, kod kojih se može izreći kazna zatvora u trajanju dužem od 5 godina, Zakon predviđa ispunjenje još jednog uslova. Naime, uslov za zaključenje sporazuma o kazni, kod tačno određenih krivičnih dela kod kojih je visina zaprećene kazne zatvora u trajanju dužem od 5 godina, je saglasnost oštećenog, odnosno njegovih bliških srodnika. Navedeno ograničenje je bilo predmet brojnih stručnih rasprava, ali i predmet oprečnih mišljenja dela skupštinske radne grupe, koja je smatrala da se autonomija oštećenih lica mora ograničiti. Upravo pobornici ovakvog mišljenja su stava da je primena navedenog ograničenja u velikoj meri uticala na visinu kazne koja se izriče, odnosno da je visina izrečene kazne znatno viša kod krivičnih postupaka koji se okončavaju sporazumom uz saglasnost oštećenog lica u odnosu na visinu kazne koja se izriče u opštem krivičnom postupku, odnosno postupcima koji se ne okončavaju sporazumom³⁶. Zakon o krivičnom postupku Savezne Republike Nemačke³⁷ predviđa mogućnost zaključenja sporazuma, ali je veoma važno istaći da postoji mogućnost suda da u prikladnim slučajevima, koji nisu posebno navedeni, dogovori sa strankama dalji tok i okončanje postupka. Mogućnost suda da dogovori sa strankama dalji tok i okončanje postupka nije izuzeto od primena načela materijalne istine, te u tom smislu nakon davanja iskaza okrivljenog sud može proširiti izvođenje dokaza na sve činjenice i sredstva dokazivanja koje su relevantne za konačnu odluku. Navedena odredba jasno propisuje da ključnu ulogu u zaključenju sporazuma ima sud, ali da sporazum ne oslobađa obavezu suda da u cilju utvrđenja materijalne istine ocenjuje dokaze o svim odlučujućim činjenicama. Pojedini autori čak navode da je osnov za zaključenje sporazuma kompletno sprovedena istraga, što potkrepljuje činjenicu važnosti načela materijalne istine u nemačkom krivičnom pravu³⁸. Takođe je važno istaći da predmet sporazuma mogu biti pravne posledice, procesne mere i priznanje, ali da proglašenje krivice i druge mere (kao što su npr. preventivne) ne mogu biti sastavni deo sporazuma. Navedeno znači da sporazum nastaje kada se okrivljeni i tužilaštvo saglase sa predlogom suda. Iako se čini da je sporazum jasno definisan u nemačkom krivičnoprocesnom zakonodavstvu, u praksi je zabeležen veliki broj ustavnih žalbi, te je Savezni Ustavni sud (*Bundesverfassungsgericht*) doneo Odluku u kojoj su izneta stanovišta tumačenja i primene ovog instituta³⁹. U navedenoj odluci istaknuto je da nisu prihvatljivi nikakvi neformalni dogovori, kao i da okrivljeni uvek ima pravo korišćenja pravnog leka u potpunosti. Zakon o krivičnom postupku Republike Italije⁴⁰ predviđa mogućnost dogovora o kazni na zahtev stranaka (*applicazione della pena su richiesta delle parti*) i isti se podnosi sudu nakon postizanja dogovora između okrivljenog i tužilaštva i to u odnosu na vrstu i visinu kazne. Institut sporazumevanja se može primeniti u slučaju

36 N. Cambj; *ibid.*, p. 675.

37 Strafprozeßordnung, art. 257c, http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/index.html, 06. novembar 2018.

38 J. Turner /2016/: Plea Bargaining and Disclosure in Germany and the United States: Comparative Lessons, *Wm & Mary L. Rev.*, Vol. 57, pp. 1549–1596.

39 Head notes to the judgment of the Second Senate of 19 March 2013, https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/EN/2013/03/rs20130319_2bvr262810en.html, 07. novembar 2018.

40 Codice di Procedura Penale, https://www.polpenuil.it/attachments/048_codice_di_procedura_penale.pdf, art. 444–448, 07. novembar 2018.

kada kazna zatvora umanjena za 1/3 ne prelazi pet godina, uz napomenu da se institut sporazumevanja ne može primeniti kod taksativno nabrojanih krivična dela (npr. proizvodnja pornografskog materijala). Primena instituta sporazumevanja takođe zavisi i od činjenica koje se tiču samog okrivljenog (npr. višestruki povratnik se ne može dogovoriti o kazni)⁴¹. To dalje znači da se institut sporazumevanja o kazni ne može koristiti kod svih krivičnih dela, već da je mogućnost primene uslovljena visinom zaprećene kazne i svojstvima okrivljenog, kao i da predmet dogovora ne može biti kvalifikacija krivičnog dela. Važno je istaći i da sud nakon prijema zahteva utvrđuje i da li su ispunjeni uslovi za vođenje krivičnog postupka (delo nije krivično delo, nastupila je zastarelost ili postoje činjenice koje ukazuju da nije učinjeno krivično delo, ili da nije učinjeno od strane lica koje je podnelo zahtev za sporazum). Postoje i mišljenja da dogovor o kazni zapravo izostavlja suštinsko priznanje krivice i to iz razloga jer bi se priznavanjem krivice ugrozila zagarantovana pretpostavka nevinosti, odnosno da sporazum o kazni ne podrazumeva izjašnjavanje o krivici, već samo dogovor o kazni i odricanje od prava na suđenje⁴². Iako je uvođenje instituta sporazuma izazvalo brojne kritike, kako pozitivne tako i negativne, nijedan od komentara stručne javnosti nije se odnosio na problem korišćenja dogovora kao dokaza⁴³, pre svega iz razloga ograničenja korišćenja sporazuma, kao i još važnijeg razloga a to je da je osnovna svrha uvođenja ovog instituta postizanje ekonomičnijeg postupka, a ne korišćenje informacija u cilju donošenja osuđujućih presuda u odnosu na druge okrivljene. Zakon o krivičnom postupku Republike Slovenije⁴⁴ predviđa sporazum o priznanju krivice, koji se zaključuje između okrivljenog i tužilaštva i nije ograničen kvalifikacijom krivičnog dela niti visinom zaprećene kazne, ali je isključena mogućnost sporazumevanja o pravnoj kvalifikaciji krivičnog dela, merama bezbednosti i visini protivpravno stečene imovinske koristi. O sporazumu odlučuje sud uz poštovanje načela javnosti suđenja, uz obavezu sprovođenja dokaznog postupka i ispitivanja okrivljenog na okolnosti od značaja za izricanje visine krivične sankcije, što ne isključuje obavezu postupanja u skladu sa načelom materijalne istine⁴⁵. Imajući u vidu navedene odredbe, u praksi se nametnulo pitanje da li je moguće zaključiti sporazum u postupku koji prethodi krivičnom postupku. Vrhovni sud Republike Slovenije je izneo mišljenje da je moguće zaključiti sporazum u fazi koja prethodi krivičnom postupku i to pod uslovom priznanja krivice i postojanja dogovora o kazni, ali uz obavezu da se utvrde i razjasne sve okolnosti koje su predmet dokazivanja⁴⁶. Zakon o krivičnom postupku Republike Bu-

41 I. Trudić (ed.) /2016/: Sporazum stranaka u kaznenom postupku – Trgovina pravdom ili?, *Pravni vjesnik*, No. 1, pp. 121–153.

42 W. Pizzi, L. Marafioti /1992/: The New Italian Code of Criminal Procedure: The difficulties of Building an Adversarial Trial System on a Civil Law Foundation, *The Yale Journal of International Law*, Vol. 17, No. 1, pp. 3–39.

43 A. Krstulović /2002/: Primjena kazne na zahtjev stranaka kao mehanizam konsesualnog stranačkog upravljanja postupkom u Italijanskom kaznenom procesnom pravu, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, No. 2, pp. 373–399.

44 Zakon o kazenskom postupku, *Uradni list RS* št.32/2012, čl. 450a-450č.

45 Vrhovno sodišče Republike Slovenije I Ips 60778/2011–213, <http://www.sodisce.si/vsrs/odlocitve/2012032113061875/>, 07. novembar 2018.

46 www.aca-europe.eu/seminars/2017_Ljubljana/Latvia.pdf, p. 10, 17. mart 2019.

garske⁴⁷ predviđa mogućnost zaključenja sporazuma na predlog javnog tužioca ili branioca i to nakon završetka istrage. Sadržina sporazuma je precizno definisana odredbama Zakona, a sporazum se u pismenoj formi dostavlja sudu. Sporazum se ne može zaključiti kod taksativno nabrojanih krivičnih dela (npr. ubistvo, korupcija, krivična dela povezana sa upotrebom nuklearne energije, krivična dela protiv vojske). Sporazum javnog tužioca i okrivljenog, koji ispunjava formalne uslove, sud prihvata ukoliko nije protivan pravu i moralu. Postoje mišljenja da je sporazum u velikoj meri doprineo racionalizaciji krivičnog postupka, odnosno ekonomičnosti i efikasnosti krivičnog postupka. Sa druge strane, postoje mišljenja da se u predmetima u kojima postoji više okrivljenih lica, a posebno kada se radi o predmetima u kojima se sudi organizovanim kriminalnim grupama, sadržina sporazuma modifikuje potrebama svedočenja protiv ostalih članova organizovane kriminalne grupe. U smislu navedenog ukazivalo se da je poželjno da se poštuju i primenjuju sve preventivne mere poštovanja procedure, odnosno da se mora voditi računa o poštovanju svih zakonskih preduslova za zaključivanje sporazuma o priznanju krivice⁴⁸. Navedeno se pre svega odnosi na činjenicu da se sporazum može zaključiti nakon sprovođenja istrage, odnosno nakon sagledavanja svih činjenica i dokaza koji neposredno potkrepljuju osnovanu sumnju. Zakon o krivičnom postupku Češke Republike⁴⁹ predviđa sporazum o krivici i kazni ukoliko rezultati istrage dovoljno potkrepljuju zaključak da je okrivljeni učinio krivično delo. Uslov zaključenja sporazuma je pored priznanja i nepostojanje sumnje o datom iskazu, koje potvrđuju i drugi pribavljeni dokazi. Sporazum se ne može zaključiti kada se radi o izuzetno teškim krivičnim delima i kada se sudi okrivljenom u odsustvu. Primarna svrha uvođenja ovog instituta jeste bila racionalizacija krivičnog postupka, ali postoje mišljenja da uvođenje novog instituta nije smelo da izmeni osnovne principe krivičnog postupka, a posebno poštovanje načela materijalne istine. Sa druge strane, postoje i mišljenja da se uvođenjem instituta sporazuma ostvaruje i pravičnost postupka i to na temelju činjenice da se okrivljenom ipak omogućava odbrana u toku pregovora za zaključenje sporazuma⁵⁰. Zakon o krivičnom postupku Republike Mađarske⁵¹ u delu koji nosi naziv odricanje od suđenja u slučaju saradnje okrivljenog, predviđa mogućnost zaključenja sporazuma između tužioca i okrivljenog koji se zasniva na priznanju izvršenja krivičnog dela i dogovoru o vrsti i visini kazne. Sporazum se dostavlja sudu, koji uz poštovanje načela javnosti suđenja odlučuje o sporazumu. Ono što je značajno jeste da je članom 538, st. 9. predviđeno da sporazum ne može proizvoditi pravne posledice van ciljeva postupka odricanja od suđenja. Ova odredba je odvojena od odredbe koja reguliše pitanje nemogućnosti korišćenja nacрта

47 Penal procedure Code, *Promulgated State Gazette* no. 83/18, 46/12, 109/20, 69/5, 109/23, 12/13, 27/10, 32/27, 101/28, 13/11, art. 381–384.

48 M. Yordanova, D. Markov /2012/: *Countering Organized Crime in Bulgaria: Study on the legal framework*, Sofia, p. 118.

49 Code of criminal procedure, art. 175a-175b, <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>, 07. novembar 2018.

50 F. Ščerba /2013/: The concept of plea bargaining under the Czech criminal law and the criminal law of other countries within the region of Central Europe, *International and Comparative Law Review*, Vol.13, No. 1, pp. 7–22.

51 Act LXXXIX of 2011, <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/25/Hungary/show>, (art. 537–542), 08. novembar 2018.

sporazuma koji nije zaključen, ili od kog se odustalo. To zapravo znači da se sporazum može koristiti samo u kontekstu postupka odricanja od suđenja i ni u jednom drugom predmetu. Postoje mišljenja da se ovakav stav temelji na činjenici da svako lice ima svoju interpretaciju dokaza i istine⁵². Zakon o krivičnom postupku Republike Rumunije⁵³ predviđa obavezu pravosudnih organa o obaveštavanju okrivljenog o njegovoj mogućnosti da zaključi sporazum o priznanju krivice, uz pogodnost u vidu redukcije kazne. Priznanje krivice mora biti potkrepljeno i drugim dokazima koji ukazuju da je učinjeno krivično delo, kao i da je učinjeno od strane lica koje pristupa zaključenju sporazuma. U slučaju kada postoji formalna optužba protiv više okrivljenih lica, sporazum može biti zaključen sa svakim pojedinačno, ali ukoliko nisu svi okrivljeni zaključili sporazum, zaključen sporazum jednog okrivljenog ne može se koristiti u korist sumnje u odnosu na ostale optužene. Razlog uvođenja instituta sporazuma o priznanju krivice jeste mogućnost rešavanja slučajeva u vremenski optimalnom i predvidivom periodu, skraćenje postupka i rasterećenje sudova. Postoje i mišljenja da je uvođenje instituta sporazuma o priznanju krivice u velikoj meri izmenilo osnovna prava okrivljenog u krivičnom postupku odnosno prezumpciju nevinosti, pravo okrivljenog da se brani ćutanjem, pravo predlaganja dokaza i pravo na pravično suđenje⁵⁴. Zakon o krivičnom postupku Ruske Federacije⁵⁵ ne predviđa institut sporazuma o priznanju krivičnog dela, već mogućnost da okrivljeni postigne sporazum o kazni na osnovu saradnje sa pravosudnim organima, odnosno na temelju davanja informacija koje će pomoći pravosudnim organima u krivičnom gonjenju drugih saučesnika u krivičnom postupku. To znači da okrivljeni ima mogućnost postizanja nagodbe o visini kazne, ukoliko učini dostupnim informacije koje mogu biti od značaja za vođenje krivičnog postupka u odnosu na druga lica. To znači da okrivljeni ne može priznanjem i dogovorom kazne dati samo informacije koje se odnose na njegovu ulogu u krivičnom postupku, već se saradnja zasniva na davanju informacija o drugim učiniocima krivičnog dela, odnosno informacijama koje mogu dovesti do otkrivanja i dokazivanja drugih učinilaca krivičnih dela. Postoje mišljenja da se način izricanja kazni i sama politika kažnjavanja nije mnogo izmenila uvođenjem instituta sporazuma o kazni, odnosno da se sama struktura krivičnog postupka u najmanjoj meri izmenila u odnosu na ostala zakonodavstva koja su implementirala institut sporazuma⁵⁶. Navedeno mišljenje se može potkrepiti i tvrdnjom da institut sporazuma o kazni ne predstavlja klasičan sporazum o priznanju krivice, već da je bliži sporazumu o svedočenju okrivljenog⁵⁷ koji postoji u domaćem zakonodavstvu, a u kom je značaj iskaza za otkrivanje, dokazivanje ili sprečavanje krivičnog dela pretežniji od posledica učinjenog krivičnog dela. Nakon što se jasno precizira koje će informacije okrivljeni dati pravosudnim organima, izriče se kazna na osnovu priznanja krivičnog dela, koja može biti predmet sudske kontrole ukoliko se utvrdi da je okrivljeni davao lažne podatke ili nepotpune informacije. Navedeno znači da je svrha postojanja sudske saradnje isključivo

52 S.J. Cheesman: *op. cit.*, p. 137.

53 Law 135/2010, Law 63/12, 255/13, Government Emergency Order 116/13, 3/14.

54 A. Uzlau /2013/ Plea bargaining – A new criminal procedure institution, *International Journal of Juridical Sciences*, No. 4, pp. 239–274.

55 Уголовно-процессуальный Кодекс Российской Федерации N 174-ФЗ, art. 317.

56 P.H. Solomon /2012/: Plea Bargaining Russian Style, *Demokratizatsiya*, Vol. 20, Issue 3, pp. 282–299.

57 ZKP, čl. 320–326.

prikupljanje podataka o drugim učinocima krivičnog dela, kao i da ne postoji klasičan institut sporazuma o priznanju krivičnog dela.

Analizom pojedinih uporednopravnih zakonskih rešenja može se zaključiti da su pre unošenja instituta sporazuma o priznanju krivičnog dela ili kazne jasno bile definisane pobude uvođenja novog instituta. Takođe je značajno istaći da u pravnim sistemima u kojima je uvođenje instituta sporazuma imalo za cilj korišćenje radi efikasnijeg sprovođenja postupka u odnosu na ostale saokrivljene, ne postoje instituti sporazuma o svedočenju okrivljenog niti sporazuma o svedočenju osuđenog.

Pojedini uporednopravni sistemi razdvajaju sporazum o priznanju krivičnog dela i dogovore o saradnji u cilju prikupljanja podataka o drugim učinocima krivičnog dela, dok pojedini uporednopravni sistemi u svom krivičnoprocesnom zakonodavstvu jasno preciziraju nemogućnost korišćenja sporazuma o priznanju krivičnog dela, odnosno sporazuma o kazni u drugim krivičnim postupcima (pr. Zakon o krivičnom postupku Mađarske, čl. 538, st. 9). U navedenim rešenjima pitanje korišćenja sporazuma kao dokaza je jasno rešeno, te se pitanje sporazuma kao dokaza u praksi i ne postavlja. Sa druge strane postoje pravni sistemi (pr. Zakon o krivičnom postupku Ruske Federacije, čl. 317) koji predviđaju isključivo korišćenje sporazuma kao instrumenta prikupljanja informacija, odnosno zakonodavstva koja su ovaj institut unela isključivo radi efikasnijeg sprovođenja postupka u odnosu na ostala okrivljena lica (pr. Zakon o krivičnom postupku Republike Hrvatske). Ne sme se zanemariti činjenica ni da većina prikazanih zakona predviđa načelo materijale istine, kao jedno od osnovnih načela krivičnog postupka, te se nameće pitanje zašto domaći pravni sistem koji se ne temelji na načelu materijalne istine i koji poznaje tri instituta sporazuma okrivljenog i tužioca u najvećoj meri koristi sporazum o priznanju krivičnog dela kao dokaz.

4. SPORAZUM O PRIZNANJU KRIVIČNOG DELA KAO DOKAZ U DOMAĆOJ SUDSKOJ PRAKSI

Pitanje korišćenja sporazuma o priznanju krivičnog dela jeste pitanje koje se postavljalo u praksi domaćih sudova, ali i pitanje koje se postavlja u tekućim predmetima. Čini se da domaća sudska praksa i dalje nema argumentovan stav po pitanju zašto sporazum o priznanju krivičnog dela može ili ne može da se koristi kao dokaz.

U presudi Vrhovnog Kasacionog suda Kzz 867/2017⁵⁸ branilac okrivljenog je izjavio zahtev za zaštitu zakonitosti protiv pravnosnažne presude Višeg suda u Valjevu i istakao da su bitno povređene odredbe krivičnog postupka iz razloga što je pravnosnažna presuda utemeljena na nezakonitom dokazu. Naime, branilac okrivljenog je tvrdio da je sporazum o priznanju krivičnog dela nezakoniti dokaz i da se ne temelju istog ne mogu bazirati odlučujuće činjenice u konkretnom krivičnom postupku. Vrhovni Kasacioni sud je zahtev odbio kao neosnovan, na temelju činjenice da sporazum o priznanju krivičnog dela kao dokaz nije izveden na glavnom pretresu, već da je sud zasnovao presudu na iskazu okrivljene datom pred PS Laj-

58 Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Kzz 867/2017 od 06. septembra 2017.

kovac i zapisniku o saslušanju okrivljene pred Višim javnim tužiocem, ali i iskazu svedoka datim pred Višim javnim tužilaštvom u Valjevu. U obrazloženju presude Apelacionog suda u Kragujevcu KŽ1 329/2017⁵⁹ iznet je stav da se osuđeni, koji je zaključio sporazum o priznanju krivičnog dela ne može pozvati na pretres niti ispitivati ili saslušavati u svojstvu svedoka, već da se saokrivljeni samo mogu upoznati sa sadržinom zapisnika o ranijim iskazima osuđenog. Iako je odbrana ukazivala na povredu prava na postavljanje pitanja, ali i da se presuda doneta u drugom krivičnom postupku ne može koristiti kao dokaz, postupajući sud je zauzeo stav da se radi o istom krivično-pravnom događaju, kao i da iako se ne radi o saizvršilaštvu u konkretnom slučaju, osuđeni se ne može ispitivati u svojstvu svedoka, već se odbrana samo može upoznati sa njegovim iskazom, bez mogućnosti da ga osporava⁶⁰. Rešenjem Apelacionog suda u Kragujevcu KŽ 1611/2016⁶¹ utvrđena je bitna povreda odredaba krivičnog postupka i to iz razloga jer se pobijana presuda zasnivala na presudi kojom je prihvaćen sporazum o priznanju krivičnog dela trećeokrivljenog i to iz razloga jer se na ovom dokazu ne može isključivo i u odlučujućoj meri zasnivati osuđujuća presuda, posebno iz razloga što isti nije izveden na glavnom pretresu. Presudom Apelacionog suda u Kragujevcu KŽ1 243/2018⁶² utvrđeno je da se presuda ne može zasnivati na presudi kojom je prihvaćen sporazum o priznanju krivičnog dela, kao odlučujućem dokazu imajući u vidu da se iskaz sadržan u sporazumu i raniji iskaz osuđenog u velikoj meri razlikuju.

Pored navedenih pravnosnažnih sudskih odluka, postoji i određeni broj neokončanih postupka u kojim se postavlja pitanje korišćenja sporazuma o priznanju krivičnog dela kao dokaza, odnosno postupaka u kojima tužilaštvo temelji optužnicu na sporazumu o priznanju krivičnog dela jednog od okrivljenih lica⁶³. Imajući u vidu činjenicu da svrha krivičnog postupka u predmetima u kojima postoji jedan od instituta saučesništva, saizvršilaštva, grupe ili organizovane kriminalne grupe ne sme postati, „trka za sporazumom“ već pravilna primena važećih zakonskih propisa, pravilno utvrđenje uloga i odgovornosti svakog učinioca krivičnog dela, neophodno je da se stručna javnost više posveti navedenom problemu.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Veoma je teško govoriti o jednakosti stranaka u postupku ukoliko postoji „nejednakost u oružju“⁶⁴. U situacijama kada tužilaštvo iznosi dokaz, koji ne može biti osporavan od strane odbrane, postavlja se pitanje da li je jednakost stranaka u po-

59 Presuda Apelacionog suda u Kragujevcu, KŽ1 329/2017 od 24. marta 2017.

60 Sud je na isti način obrazložio svoju odluku u sledećim predmetima: Rešenje Apelacionog suda u Kragujevcu, KŽm1 15/18 od 08. juna 2018, Rešenje Apelacionog suda u Kragujevcu, KŽ1 1152/2018 od 17. oktobra 2017.

61 Rešenje Apelacionog suda u Kragujevcu, KŽ 1611/2016 od 26. decembra 2016.

62 Presuda Apelacionog suda u Kragujevcu, KŽ1 243/2018 od 20. marta 2018.

63 Imajući u vidu da se radi o postupcima koji nisu okončani, može se samo navesti da se radi o krivičnim postupcima koji se vode pred Višim sudom u Beogradu.

64 S.J. Cheesman /2014/: *A Comparative analysis of plea bargaining and the subsequent tensions with an effective and fair legal defence*, Szeged, p. 52.

stupku zagarantovana. Navedeno je u direktnoj vezi sa pretpostavkom nevinosti, u situacijama kada je jedini dokaz nešto što nije moglo da bude osporavano. Ukoliko se odbrani onemogućiti da osporava određeni dokaz, ograničava joj se i pravo na odbranu i pravo na pravično suđenje.

Analizirajući uporednopravnu regulativu, jasno se može zaključiti da je sporazum o priznanju krivičnog dela ili krivice zaista u određenim sistemima unet u zakonodavstvo sa ciljem efikasnijeg sprovođenja postupka u odnosu na saokrivljene. Sa druge strane, jasno se može zaključiti da pobuda zakonodavca u slučaju Republike Srbije nije bila da sporazum o priznanju krivičnog dela koristi sa ciljem efikasnijeg sprovođenja postupka u odnosu na ostale saokrivljene jer inače ne bi propisao još dva instituta i to sporazum o svedočenju sa okrivljenim i sporazum o svedočenju sa osuđenim, koji upravo tome služe. Naime, na temelju ideje korišćenja iskaza protiv ostalih učinioca krivičnog dela već postoje zakonom regulisani postupci, te se jasno zaključuje da je ideja uvođenja sporazuma o priznanju krivičnog dela isključivo imala za cilj racionalizaciju krivičnog postupka. Iz navedenog se postavlja pitanje zašto se institut koji ima za cilj okončanje krivičnog postupka u praksi koristi u potpuno druge svrhe. Ukoliko tužilaštvo ima za cilj efikasnije sprovođenje postupka u odnosu na ostale saokrivljene u krivičnom postupku, Zakonik o krivičnom postupku daje nedvosmisleni mogućnost korišćenja sporazuma iz čl. 320–330⁶⁵.

Ukoliko se učini pokušaj davanja odgovora na sva postavljena pitanja, može se izvesti zaključak da primarna ideja zakonodavca nije bila da se sporazum o priznanju krivičnog dela koristi kao dokaz, jer u tom slučaju ne bi bilo potrebe za normiranjem barem sporazuma o svedočenju okrivljenog. U odnosu na pitanje da li sporazum o priznanju krivičnog dela može biti osporavan kao dokaz, jasno je da ne može jer i sama sudska praksa za sada ukazuje na činjenicu da odbrana ima jedino pravo da se upozna sa sadržinom sporazuma, ali ne i da isti osporava. Imajući u vidu da načelo slobodnog sudijskog uverenja ne podrazumeva utvrđenje materijalne istine, kao i da se sporazumom u fazi pretkrivičnog postupka i odbrana i optužba odriču prava na izvođenje dokaza na glavnom pretresu, čini se da postojanje osnovane sumnje nije dovoljno za potpuno razjašnjenje činjenica koje se mogu koristiti protiv drugih lica. Da li je time povređeno pravo na pravično suđenje, pravo na jednakost oružja i pretpostavka nevinosti – čini se da jeste.

Ukoliko se osvrnemo na činjenicu da se sporazum o priznanju krivičnog dela može zaključiti za bilo koje krivično delo bez obzira na ulogu okrivljenog u grupi ili organizovanoj kriminalnoj grupi, nesumnjivo je da posledice korišćenja sporazuma, kao i njegovo dejstvo može uticati na ostale članove grupe ili organizovane kriminalne grupe. Naime, ukoliko jedan od pripadnika organizovane kriminalne grupe nakon donošenja naredbe o sprovođenju istrage zaključi sporazum o priznanju krivičnog dela, nemoguće je da bilo koji postupajući organ u ovako ranoj fazi krivičnog postupka može sa sigurnošću da utvrdi ulogu konkretnog člana, kao i

65 Navedena tvrdnja se potkrepljuje činjenicom da je tužilaštvo za organizovani kriminal, a prema podacima dobijenim od Sekretara tužilaštva za organizovani kriminal, od početka primene ZKP podnelo Posebnom odeljenju Višeg suda u Beogradu samo 3 predloga sporazuma o svedočenju okrivljenog, Dopsis Tužilaštva za organizovani kriminal od 01. februara 2019.

pravičan raspon kazne. U prilog navedenom govori i činjenica da u fazi istrage tužilaštvo raspolaže sa činjenicama koje neposredno ukazuju da su određena lica učinila krivično delo, odnosno da faza istrage ne zahteva postojanje opravdane sumnje, kao skupa činjenica koji neposredno potkrepljuju osnovanu sumnju. Pored toga, u slučaju prihvatanja predloga sporazuma o priznanju krivičnog dela optužnica se ne ispituje, što znači da se sporazum o priznanju krivičnog dela prihvata na temelju postojanja osnovane sumnje. Iako sporazum o priznanju krivičnog dela može biti prihvaćen kada nije u suprotnosti sa drugim dokazima, ipak se istači da se radi o dokazima koji nisu bili predmet sudske ocene.

Nemogućnost kontrole predloženog dokaza i nemogućnost osporavanja sporazuma o priznanju krivičnog dela kao dokaza, u sistemu koji se ne temelji na načelu materijalne istine predstavlja razlog potrebe za analizom navedenog problema. Uvođenjem mogućnosti kontrole sporazuma o priznanju krivičnog dela kao dokaza, ili mogućnošću direktnog saslušanja osuđenog u krivičnom postupku, omogućilo bi se da svi učesnici u postupku budu jednaki. Na ovaj način bi se u komplikovanijim predmetima moglo ostvariti poštovanje svih procesnih načela. Navedena tvrdnja se može potkrepiti činjenicom da se sporazum o priznanju krivičnog dela vrlo često koristi kod krivičnih dela za koja su zaprećene visoke kazne, kao što je neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga, pranje novca (maksimalne kazne 12 godina), krivičnih dela protiv službene dužnosti (npr. primanje mita), krivičnih dela protiv privrede (npr. falsifikovanje isprava), kao i da su navedena krivična dela najčešće izvršavana od strane više učinilaca.

Ukoliko se sagleda pitanje opravdanosti korišćenja sporazuma o priznanju krivičnog dela, čini se da bi isto bilo pravično pod uslovom da je jedno od načela krivičnog postupka načelo materijalne istine. Sa druge strane, čini se pravičnim da se u slučaju korišćenja sporazuma o priznanju krivičnog dela kao dokaza, okrivljeni koji pristupa zaključenju sporazuma upozori da dato priznanje može proizvoditi pravno dejstvo u odnosu na ostale okrivljene u krivičnom postupku, a kao što je slučaj kod sporazumu o svedočenju okrivljenog i osuđenog lica. Sa druge strane, moglo bi se smatrati opravdanim da se sporazum o priznanju krivičnog dela koristi kao dokaz, kada je isti zaključen nakon sprovedene istrage, odnosno nakon što tužilaštvo prikupi sve činjenice koje neposredno potkrepljuju osnovanu sumnju i opravdavaju podizanje optužnice.

Rešenje navedenog problema bi se moglo rešiti izmenom odredaba Zakonika o krivičnom postupku kojim bi se predvidelo da se sporazum o priznanju krivičnog dela ne može koristiti kao dokaz u drugim krivičnim postupcima, ili obavezom osporavanja ovog dokaza kao i svakog drugog dokaza, odnosno mogućnošću njegovog ispitivanja. Ukoliko se naveden predlog čini i suviše komplikovanim, rešenje bi se moglo iznaći u pravnom shvatanju Vrhovnog Kasacionog suda čime bi se na jednostavan način ustanovio pravni standard, popunila pravna praznina i ujednačila sudska praksa.

LITERATURA

- Alschuler A. /1979/: Plea Bargaining And Its History, *Columbia Law Review*, Vol. 79, No. 1.
- Bajović V. /2015/: Odmeravanje kazne i sporazum o priznanju krivičnog dela, *NBP Žurnal za kriminalistiku i pravo*, No. 2.
- Bejatović S. /2015/: Efikasnost krivičnog postupka kao međunarodni pravni standard i reforma krivičnog procesnog zakonodavstva Srbije (norma i praksa), *NBP Žurnal za kriminalistiku i pravo*, No. 2.
- Bugarški T. /2014/: *Dokazne radnje u krivičnom postupku*, Novi Sad.
- Brkić S. /2016/: *Krivično procesno pravo II*, Novi Sad.
- Brkić S. /2004/: *Racionalizacija krivičnog postupka i uprošćene procesne forme*, Novi Sad.
- Cambj N. /2013/: Sporazumijevanje prema noveli Zakona o kaznenom postupku, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, No. 2.
- Cheesman S.J. /2014/: *A Comparative analysis of plea bargaining and the subsequent tensions with an effective and fair legal defence*, Szeged.
- Delibašić V. /2017/: Sporazum javnog tužioca i okrivljenog o priznanju krivičnog dela, *Kultura polisa*, No. 32.
- Djurdjić V., Subotić D. /2010/: *Procesni položaj javnog tužioca i efikasnost krivičnog postupka*, Beograd.
- Grubač M. /2011/: Nove ustanove i nova rešenja Zakonika o krivičnom postupku Srbije od 26. septembra 2011. godine, *Pravni zapisi*, No. 2.
- Ivičević Karas E., Puljić D. /2013/: Presuda na temelju sporazuma stranaka u hrvatskom kaznenom procesnom pravu i praksi Županijskog suda u Zagrebu, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, No. 2.
- Jimeno-Bulnes M. /2013/: American Criminal Procedure in European Context, *Cardozo Journal of International and Comparative Law*, Vol. 21, No. 2.
- Krstulović A. / 2002/: Primjena kazne na zahtjev stranaka kao mehanizam konsesualnog stranačkog upravljanja postupkom u Italijanskom kaznenom procesnom pravu, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, No. 2.
- Milovanović M. /2010/: Sporazum o priznanju krivice – *Pro et Contra*, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, No. 2.
- Pizzi W., Marafioti L./1992/: The New Italian Code of Criminal Procedure: The difficulties of Building an Adversarial Trial System on a Civil Law Foundation, *The Yale Journal of International Law*, Vol. 17, No.1.
- Scott R.E., Stuntz W. /1992/: Plea Bargaining as Contract, *Yale Law Journal*, Vol. 101.
- P.H. Solomon /2012/: Plea Bargaining Russian Style, *Demokratizatsiya*, Vol. 20, Issue 3.
- Stojanović Z. /2010/: *Krivično pravo: opštii deo*, Beograd.
- F. Ščerba /2013/: The concept of plea bargaining under the Czech criminal law and the criminal law of other countries within the region of Central Europe, *International and Comparative Law Review*, Vol. 13, No.1.
- Škulić M. /2016/: *Krivično procesno pravo*, Beograd.
- Škulić M., Ilić G. /2012/: *Kako je propala reforma – Šta da se radi*, Beograd.
- Škulić M., Ilić G. /2012/: *Novi Zakonik o krivičnom postupku Srbije – Reforma u stilu „Jedan korak napred – dva koraka nazad“*, Beograd.
- Trudić I. (ed.) /2016/: Sporazum stranaka u kaznenom postupku – Trgovina pravdom ili?, *Pravni vjesnik*, No. 1.

- Turner J. /2016/: Plea Bargaining and Disclosure in Germany and the United States: Comparative Lessons, *Wm & Mary L. Rev.*, Vol. 57.
- Uzlau A. /2013/ Plea bargaining – A new criminal procedure institution, *International Journal of Juridical Sciences*, No. 4.
- Vuković I. /2015/: Kauzalnost radnje pomagača u odnosu na delo izvršioca, *Crimen*, No. 1.
- M. Yordanova, D. Markov /2012/: *Countering Organized Crime in Bulgaria: Study on the legal framework*, Sofia.

PROPISI, SUDSKE ODLUKE I OSTALI IZVORI

- Krivični zakonik, *Sl. glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2015-ispr. 107/2005-ispr. 72/2009, 111/2009, 121/2013, 104/2013, 108/2014, 94/2016.
- Zakonik o krivičnom postupku, *Sl. glasnik RS*, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014.
- Zakon o kaznenom postupku, *Narodne Novine*, br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17.
- Strafprozeßordnung, http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/index.html, 06. novembar 2018.
- Head notes to the judgment of the Second Senate of 19 March 2013, https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/EN/2013/03/rs20130319_2bvr262810en.html, 07. novembar 2018.
- Codice di Procedura Penale, https://www.polpenuil.it/attachments/048_codice_di_procedura_penale.pdf, 07. novembar 2018.
- Zakon o kazenskem postopku, *Uradni list RS* št.32/2012.
- Penal procedure Code, Promulgated State Gazette No.83/18, 46/12, 109/20, 69/5, 109/23, 12/13, 27/10, 32/27, 101/28, 13/11.
- Code of Criminal procedure, <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>, 07. novembar 2018.
- Act LXXXIX of 2011, <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/25/Hungary/show>, 08. novembar 2018.
- Law 135/2010, Law 63/12, 255/13, Government Emergency Order 116/13, 3/14.
- Уголовно-процессуальный Кодекс Российской Федерации N 174-ФЗ.
- Federal rules of Criminal procedure, <https://www.law.cornell.edu/rules/frcrmp>, 08. novembar 2018.
- Informator o radu Višeg javnog tužilaštva u Novom Sadu za 2018, http://www.ns.vi.jt.rs/images/dokumenti/dokumenti_pdf_lat/informator_vjtns_2018_lat.pdf, 08. novembar 2018.
- Informator o radu Osnovnog Javnog tužilaštva u Novom Sadu za 2018, <http://www.ns.os.jt.rs/>, 08. novembar 2018.
- Informator o radu Višeg javnog tužilaštva u Beogradu, <http://bg.vi.jt.rs/index.php/informator-o-radu/>, 08. novembar 2018.
- Informator o radu Prvog osnovnog javnog tužilaštva u Beogradu, http://prvo.os.jt.rs/wp-content/uploads/2018/09/Informator_o_radu-a%C5%BEuriran-10.09.18.pdf, 08. novembar 2018.
- Dopis Tužilaštva za organizovani kriminal od 01. februara 2019.

Case *Deweere v. Belgium*, app. no. 6903/75, Judgment of 27 February 1980.

Vrhovno sodišče Republike Slovenije I Ips 60778/2011–213, <http://www.sodisce.si/vsrs/odlocitve/2012032113061875/>, 07. novembar 2018.

Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Kzz 867/2017 od 06. septembra 2017.

Presuda Apelacionog suda u Kragujevcu, Kž1 329/2017 od 24. marta 2017.

Rešenje Apelacionog suda u Kragujevcu, Kžm1 15/18 od 08. juna 2018.

Rešenje Apelacionog suda u Kragujevcu, Kž1 1152/2018 od 17. oktobra 2017.

Rešenje Apelacionog suda u Kragujevcu, Kž 1611/2016 od 26. decembra 2016.

Presuda Apelacionog suda u Kragujevcu, Kž1 243/2018 od 20. marta 2018.

<https://misamajic.com/2016/02/15/presuda-na-osnovu-priznanja-krivicnog-dela-kao-dokaz/>, 02. mart 2019.

www.aca-europe.eu/seminars/2017_Ljubljana/Latvia.pdf, 17. mart 2019.

Minja Blažić Pavićević^{*66}

PLEA BARGAIN – TERM, LEGAL NATURE AND USE OF THE PLEA BARGAIN AS EVIDENCE

SUMMARY

Plea bargain is an institute that is used in most different criminal proceedings, and does not represent an issue in matter when a certain criminal event is being related to a single perpetrator of a criminal act. In situations where more perpetrators exist, or more criminal acts, verdict that has accepted the plea bargain can be frequently used as evidence, which cannot be tested. Having in mind that Code of criminal proceedings is regulating three kinds of bargains between public attorney and offender, those being plea bargaining of criminal act, which goal is to rationalize the sole criminal procedure, as well as bargain on account of witnessing of offender or convict, whose goal is to efficiently carry out the procedure in relation to other offenders of criminal acts, question is raised on why is plea bargain used as evidence in criminal procedure. Using the plea bargain as evidence, without option of that evidence being tested, represents a violation of the right to defense, right to fair trial and presumption of innocence. Having in mind the fact that principle of material truth is not one of principles in criminal procedure, as well as the fact that option to sign the plea bargain is not limited with qualification of criminal act, nor prescribed punishment, as well as the matter of facing practical problems of using the plea bargain as a formed fact, that cannot be tested, questions is raised how can we solve the practical problem using theory. It's doubtless that public attorney is benefiting from the option of using plea bargain as established and inexcusable evidence, but the position of defense is in matter here, and its position to test the evidence that cannot be a subject of dispute. Having in mind that public attorney has on disposal other bargains as well, that can be signed with the offender, or convicted person in goal of efficiently implementing the proceedings in relation to other offenders of criminal acts, we realize that using the plea bargain should have for, its purpose, sole rationalization of criminal procedure. Alongside criminal procedures that are finalized,

* Attorney at Law, MML, PhD student at Faculty of Law University of Novi Sad, minjablazic@hotmail.com.

there are many criminal proceedings that are not finalized, where defense is helplessly fighting the use of plea bargain as evidence. Realizing the practical problem, it can be useful to take this issue in aspect from few angles, as well as suggesting the means on how to solve a problem in issue. In regard what was said earlier, in goal of respecting the principles of criminal procedure, changes of Code of criminal procedure were suggested, as well as easier solution regarding the lawful stand of Supreme court of cassation that would answer this theoretical problem, would fulfill the void in law system, harmonize case law, as well as fully respect and use right to defense.

Key words: plea bargain, complicity, evidence, criminal procedure.